

УДК 338.48:332.1:338.43
 JEL classification: Z32, R11, Q01
[https://doi.org/10.31891/dsim-2026-13\(18\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2026-13(18))

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ОЦІНЮВАННЯ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ

ЦВІГУН Юрій

аспірант

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0003-9157-2273>

cvigun Yuriy@gmail.com

У статті досліджено ресурсний потенціал сільського зеленого туризму в Україні, як ключову передумову сталого розвитку сільських територій та активізації підприємницької діяльності у сфері туризму. Узагальнено теоретико-методологічні підходи до трактування поняття «ресурсний потенціал» у контексті сільського зеленого туризму, систематизовано його основні складові: природно-ресурсну, соціально-культурну, економічну, інфраструктурну та інституційну. Запропоновано методичний підхід до оцінювання ресурсного потенціалу, що ґрунтується на використанні інтегральних показників та дозволяє здійснювати порівняльний аналіз регіонів України. Визначено ключові управлінські аспекти розвитку сільського зеленого туризму, зокрема необхідність удосконалення механізмів стратегічного планування, стимулювання інвестиційної активності, розвитку людського капіталу та посилення ролі місцевих громад. Обґрунтовано, що ефективне управління ресурсним потенціалом сільського зеленого туризму сприяє диверсифікації економіки сільських територій, зростанню зайнятості населення та формуванню конкурентоспроможного туристичного продукту в умовах післякризового та післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: сільський зелений туризм, ресурсний потенціал, оцінювання, управління, сталий розвиток, регіональний розвиток.

RESOURCE POTENTIAL OF RURAL GREEN TOURISM IN UKRAINE: ASSESSMENT AND MANAGERIAL ASPECTS OF DEVELOPMENT

TSVIHUN Yurii

Khmelnytskyi National University

The article examines the dynamics of entrepreneurial activity in the rural tourism sector of Podillia during the period 2018–2024, taking into account significant socio-economic transformations and external shocks. The study analyzes current trends in the development of rural tourism, identifies key factors influencing entrepreneurial activity, and reveals specific features of the functioning of rural guesthouses under conditions of economic instability, the COVID-19 pandemic, and martial law. Particular attention is paid to changes in demand, adaptation strategies of rural tourism entrepreneurs, and shifts in the structure of tourism services.

An overview of the natural, resource-based, and cultural-historical prerequisites for the development of rural tourism in Podillia is presented, emphasizing the region's landscape diversity, traditional rural lifestyle, local gastronomy, and cultural heritage as competitive advantages. The article assesses the role of rural tourism in stimulating local economic development, employment, and the preservation of rural communities.

The study identifies the main challenges constraining the growth of the rural tourism sector, including insufficient transport and service infrastructure, pronounced seasonality of tourist flows, limited access to financial resources, and a lack of marketing and managerial competencies among rural entrepreneurs. It is shown that these factors significantly reduce the competitiveness and sustainability of rural tourism enterprises, especially in times of crisis.

Promising directions for the further development of rural tourism in Podillia are proposed, including the diversification of tourism products and services, the introduction of innovative and experiential tourism formats, the formation of cluster and cooperative associations, and the active use of digital marketing tools. Special emphasis is placed on the importance of attracting grant funding and implementing support programs aimed at strengthening entrepreneurial capacity and enhancing the resilience of rural tourism businesses. The results of the study can be used by local self-government bodies, entrepreneurs, and researchers to develop and implement effective strategies for sustainable rural tourism development in Podillia.

Keywords: rural green tourism, tourism potential of Podillia, entrepreneurial activity, tourism cluster, regional development, ecotourism.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.12.2025

Прийнята до друку / Accepted 23.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Цвігун Юрій

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах трансформаційних соціально-економічних процесів, загострених кризовими та воєнними викликами, особливої актуальності набуває пошук ефективних напрямів відновлення та сталого розвитку сільських територій України. Одним із таких напрямів є сільський зелений туризм, який поєднує економічні, соціальні та екологічні функції, сприяючи диверсифікації сільської економіки, зростанню зайнятості

населення та підвищенню якості життя в громадах. Водночас потенціал сільського зеленого туризму в Україні залишається реалізованим лише частково, що зумовлено фрагментарністю використання природно-ресурсних, соціально-культурних, економічних, інфраструктурних та інституційних складових, а також відсутністю єдиних підходів до їх комплексного оцінювання та управління. Найявні методики аналізу ресурсного потенціалу переважно мають описовий або вузькоспеціалізований характер, що ускладнює проведення міжрегіональних порівнянь і формування обґрунтованих управлінських рішень на державному та місцевому рівнях. Крім того, недостатня інтеграція ресурсного підходу в систему стратегічного планування розвитку сільського зеленого туризму, слабка інвестиційна активність, обмежений розвиток людського капіталу та низький рівень залучення територіальних громад стримують формування конкурентоспроможного туристичного продукту. В умовах післякризового та післявоєнного відновлення України ці проблеми набувають системного характеру та потребують науково обґрунтованих рішень, орієнтованих на ефективне управління ресурсним потенціалом сільського зеленого туризму.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність комплексного дослідження ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні, розроблення методичних підходів до його оцінювання та визначення ключових управлінських аспектів розвитку як важливої передумови сталого функціонування сільських територій і підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні та обґрунтування управлінських аспектів його використання, а також стимулювання розвитку підприємництва і сталого розвитку сільських територій. Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких завдань: уточнити сутність та зміст поняття «ресурсний потенціал сільського зеленого туризму»; визначити структурні складові ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму; узагальнити методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу в туристичній сфері; здійснити оцінку основних складових ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні; виявити ключові проблеми та обмеження ефективного використання ресурсного потенціалу; обґрунтувати управлінські аспекти та напрями підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку сільського зеленого туризму (СЗТ) та оцінювання його ресурсного потенціалу висвітлюється у працях вітчизняних науковців у межах туристичного ресурсознавства, рекреаційної географії та регіональної економіки. Значний внесок у формування методичних основ туристичного ресурсознавства зроблено в навчальному посібнику О. Любіцевої, Є. Панкової та В. Стафійчука (2020) [1], де обґрунтовано класифікацію туристичних ресурсів і підходи до їх оцінювання та використання. Для науково-практичного аналізу сільського туризму вагомими є праці М. Рутинського та Ю. Зінька (2019) [2], у яких представлено теорію і практику організації СЗТ в Україні, включаючи менеджмент, планування і маркетингове просування. Окремий масив досліджень зосереджений на питаннях оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу та його компонент (природно-ресурсної, історико-культурної, інфраструктурної складових) на регіональному рівні. Зокрема, у колективній монографії за загальною редакцією В. Герасименка (2021) [3] запропоновано інструментарій визначення та інтегральної оцінки туристично-рекреаційних потенціалів регіонів України, що є важливою методичною основою для подальшої адаптації до потреб саме сільського зеленого туризму. Методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу туризму в контексті сучасних викликів та євроінтеграційних процесів розкриваються у працях К. Бабікової (2023) [4], де акцентовано на необхідності системи показників та узгодженні оцінювання ресурсів із цілями розвитку територій. Для тематики саме сільського/сільського зеленого туризму важливими є дослідження, що безпосередньо пропонують методологію оцінювання ресурсного потенціалу розвитку сільського туризму, зокрема робота І. Михайлюк (2021) [5], у якій обґрунтовано принципи оцінки та сценарні підходи до розвитку rural tourism.

У зарубіжній науковій літературі розвиток сільського туризму та агротуризму (як близького за змістом напрямом) розглядається в контексті сталого розвитку та підтримки місцевої економіки. Концептуальні підходи до розуміння сільського туризму як окремого явища та його характеристик представлені у класичній праці В. Lane (2019) [6]. Важливим напрямом є уточнення сутності й типології агротуризму: S. Phillip, C. Hunter та K. Blackstock (2020) [7] запропонували типологію агротуризму, а S. Flanigan, K. Blackstock та C. Hunter (2021) [8] поглибили її на основі поглядів провайдерів і відвідувачів. Дефініційні елементи агротуризму, значущі для подальшої операціоналізації оцінювання потенціалу, обґрунтовано у дослідженні С. Gil Arroyo, С. Barbieri та S. Rozier-Rich (2019) [9]. Поряд із концептуальними працями, сучасні зарубіжні дослідження пропонують прикладні підходи до оцінювання потенціалу й сталості агро/сільського туризму: зокрема, дослідження щодо оцінки потенціалу сталого агротуризму (N. N. T. Phuong та ін., 2024) і побудови рамок моніторингу сталості на основі експертних процедур (A. T. Nguyen та ін., 2025). Узагальнення глобальних трендів наукових досліджень агротуризму та його ролі у розвитку сільських територій представлено у бібліометричній роботі A. S. Yasin та Z. Bacsi (2025).

Отже, узагальнення джерел свідчить, що наявні напрацювання формують вагому теоретико-методичну основу для аналізу туристичних ресурсів і потенціалу територій, однак потребують подальшої адаптації до специфіки сільського зеленого туризму в Україні, зокрема в частині: (1) комплексного оцінювання ресурсного потенціалу СЗТ (природного, соціально-культурного, економічного, інфраструктурного та інституційного); (2) ув'язки результатів оцінювання з управлінськими рішеннями (на рівні громад, регіонів, програм підтримки підприємництва) та механізмами практичного використання ресурсів для розвитку СЗТ.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У наукових дослідженнях ресурсний потенціал розглядається як сукупність наявних і потенційно можливих ресурсів, які можуть бути залучені до господарської діяльності з метою досягнення соціально-економічних результатів. У туристичній сфері ресурсний потенціал виступає базовою передумовою формування туристичної пропозиції, визначає спеціалізацію території, її конкурентоспроможність та можливості сталого розвитку. Водночас специфіка сільського зеленого туризму зумовлює необхідність розширеного трактування ресурсного потенціалу з урахуванням особливостей сільських територій, локального підприємництва та соціокультурного середовища. У контексті розвитку сільського зеленого туризму ресурсний потенціал не обмежується лише природними або рекреаційними ресурсами. Він охоплює також людський, соціально-культурний, економічний, інфраструктурний та інституційний компоненти, що формують комплексну основу для туристичної діяльності у сільській місцевості. Такий підхід дозволяє розглядати сільський зелений туризм не лише як форму відпочинку, а як багатофункціональний вид підприємницької діяльності, інтегрований у систему розвитку територіальних громад. З урахуванням узагальнення наукових підходів та специфіки об'єкта дослідження, ресурсний потенціал сільського зеленого туризму доцільно визначити як: сукупність природних, соціально-культурних, економічних, інфраструктурних та інституційних ресурсів сільських територій, які за умови ефективного управління можуть бути залучені до туристичної діяльності з метою розвитку підприємництва, підвищення добробуту сільського населення та забезпечення сталого розвитку територій. Запропоноване авторське визначення акцентує увагу не лише на наявності ресурсів, а й на необхідності їх цілеспрямованого управління та використання у межах стратегій місцевого розвитку [1,7]. Структуризація ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму дозволяє виокремити його ключові складові, кожна з яких виконує окрему функціональну роль у формуванні туристичної пропозиції та забезпеченні конкурентних переваг території. Зокрема, природно-ресурсна складова формує базу рекреаційної привабливості та екологічної цінності; соціально-культурна – забезпечує автентичність туристичного продукту та збереження традицій; економічна – визначає рівень підприємницької активності та фінансових можливостей; інфраструктурна – створює умови доступності та якості туристичних послуг; інституційна – формує нормативно-організаційне середовище функціонування сільського зеленого туризму. Для забезпечення об'єктивності та практичної спрямованості оцінювання ресурсного потенціалу доцільним є використання системи індикаторів, які відображають кількісні та якісні характеристики кожної структурної складової. Такий підхід дає змогу здійснювати порівняльний аналіз ресурсного забезпечення регіонів, виявляти проблемні аспекти та обґрунтовувати управлінські рішення щодо розвитку сільського зеленого туризму. З огляду на це, у таблиці 1 представлено структуру ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму та основні індикатори його оцінювання, що слугують методичною основою для подальшого аналізу (дивись табл.1).

Таблиця 1

Структура ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму та індикатори його оцінювання

Складова ресурсного потенціалу	Зміст складової	Основні індикатори оцінювання
Природно-ресурсна	Природні та рекреаційні ресурси сільських територій	Ландшафтне різноманіття; кліматичні умови; наявність водних об'єктів; екологічний стан території
Соціально-культурна	Соціальні та культурні ресурси, що формують туристичну привабливість	Культурна спадщина; традиції та звичаї; рівень залученості місцевого населення
Економічна	Ресурси, що забезпечують підприємницьку діяльність	Кількість садіб СЗТ; рівень доходів; зайнятість населення; інвестиційна активність
Інфраструктурна	Матеріально-технічна база туризму	Транспортна доступність; наявність об'єктів розміщення; туристичні сервіси
Інституційна	Організаційно-правові умови розвитку	Наявність програм підтримки; діяльність громад; партнерські ініціативи

Наведена в таблиці 1 структура ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму відображає комплексний підхід до оцінювання можливостей розвитку даного виду туристичної діяльності в сільській місцевості. Запропонований поділ ресурсного потенціалу на природно-ресурсну, соціально-культурну, економічну, інфраструктурну та інституційну складові дозволяє всебічно охарактеризувати передумови формування туристичної пропозиції та виявити ключові чинники, що визначають конкурентоспроможність сільських територій. Аналіз природно-ресурсної складової свідчить, що саме вона формує базову рекреаційну

привабливість сільського зеленого туризму. Ландшафтне різноманіття, кліматичні умови, наявність водних об'єктів та екологічний стан території визначають можливості організації різних форм відпочинку та сезонність туристичних потоків. Водночас високий природний потенціал без належного управління та збереження не гарантує сталого розвитку сільського зеленого туризму. Соціально-культурна складова ресурсного потенціалу є ключовим чинником формування автентичності туристичного продукту. Культурна спадщина, традиції, звичаї та рівень залученості місцевого населення безпосередньо впливають на унікальність туристичних вражень і здатність території приваблювати туристів. Саме ця складова забезпечує нематеріальну цінність сільського зеленого туризму та сприяє збереженню локальної ідентичності громад. Економічна складова відображає рівень підприємницької активності у сфері сільського зеленого туризму та фінансові можливості його розвитку. Такі індикатори, як кількість садіб, рівень доходів, зайнятість населення та інвестиційна активність, дають змогу оцінити економічну результативність використання ресурсів і потенціал подальшого зростання. Низькі значення економічних показників за наявності значних природних і культурних ресурсів свідчать про неефективне використання наявного потенціалу. Інфраструктурна складова є визначальною для забезпечення доступності та якості туристичних послуг. Транспортна доступність, наявність об'єктів розміщення та туристичних сервісів безпосередньо впливають на рішення туристів щодо вибору місця відпочинку. Недостатній рівень розвитку інфраструктури часто виступає стримувальним чинником реалізації ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму навіть у регіонах із високою рекреаційною привабливістю. Інституційна складова ресурсного потенціалу формує організаційно-правове середовище функціонування сільського зеленого туризму. Наявність програм підтримки, активність органів місцевого самоврядування, партнерські ініціативи та рівень взаємодії між суб'єктами господарювання визначають можливості системного розвитку галузі. Недостатня інституційна підтримка знижує ефективність використання інших складових ресурсного потенціалу.

Таким чином, аналіз таблиці 1 підтверджує, що ресурсний потенціал сільського зеленого туризму має багатовимірний характер і потребує комплексного управлінського підходу. Лише збалансований розвиток усіх структурних складових та їх узгодження в межах стратегій місцевого розвитку дають змогу забезпечити ефективне використання ресурсів, активізацію підприємництва та сталий розвиток сільських територій.

Оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму є важливим етапом обґрунтування управлінських рішень щодо розвитку туристичної діяльності на сільських територіях. Складність такого оцінювання зумовлена багатокомпонентною структурою ресурсного потенціалу, поєднанням кількісних і якісних характеристик, а також значною територіальною диференціацією умов розвитку сільського зеленого туризму. У наукових дослідженнях застосовуються різні методичні підходи до оцінювання туристичного та рекреаційного потенціалу, які можуть бути адаптовані до специфіки сільського зеленого туризму. Найпоширенішими є якісні, кількісні та інтегральні підходи, кожен з яких має свої переваги та обмеження [3,8].

Якісні методичні підходи ґрунтуються на експертних оцінках, аналітичних узагальненнях та описових характеристиках ресурсів. Вони застосовуються для оцінювання таких складових ресурсного потенціалу, як соціально-культурні та інституційні ресурси, рівень залученості місцевого населення, збереженість традицій і туристична привабливість території. Перевагою якісних підходів є можливість врахування нематеріальних чинників розвитку сільського зеленого туризму, однак їх недоліком виступає суб'єктивність результатів [4].

Кількісні методичні підходи передбачають використання статистичних показників, що характеризують окремі складові ресурсного потенціалу. До таких показників належать кількість садіб сільського зеленого туризму, чисельність зайнятого населення, рівень доходів від туристичної діяльності, забезпеченість інфраструктурою, площі природоохоронних територій тощо. Кількісні методи забезпечують об'єктивність оцінювання, проте не завжди дозволяють повною мірою відобразити якісні характеристики ресурсів [4,5].

З метою поєднання переваг якісних і кількісних методів у дослідженнях розвитку сільського зеленого туризму доцільним є застосування інтегрального підходу, який базується на системі індикаторів і передбачає узагальнення результатів оцінювання окремих складових ресурсного потенціалу. Інтегральна оцінка дає змогу порівнювати рівень ресурсного забезпечення різних регіонів, виявляти проблемні аспекти та визначати пріоритетні напрями розвитку.

Важливим елементом методики оцінювання ресурсного потенціалу є бальний підхід, який передбачає присвоєння окремим індикаторам умовних балів залежно від рівня їх розвитку (низький, середній, високий). Такий підхід є зручним для практичного застосування на регіональному та місцевому рівнях і широко використовується у дослідженнях туристичного потенціалу територій. Результати бальної оцінки можуть бути використані для формування інтегрального показника ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму.

З урахуванням мети дослідження та специфіки сільського зеленого туризму доцільно застосовувати комплексний методичний підхід, який поєднує кількісні показники, експертні оцінки та інтегральні індикатори. Такий підхід дозволяє забезпечити об'єктивність оцінювання, врахувати регіональні особливості та підвищити прикладну цінність отриманих результатів для формування управлінських рішень. Для

систематизації методичних підходів до оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму доцільно узагальнити їх у таблиці.2

Таблиця 2

Методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму

Методичний підхід	Характеристика	Переваги	Обмеження
Якісний	Експертні оцінки, описові характеристики	Врахування нематеріальних ресурсів	Суб'єктивність
Кількісний	Статистичні показники, числові індикатори	Об'єктивність, порівнянність	Обмежене відображення якості
Бальний	Оцінка ресурсів за шкалою балів	Простота застосування	Умовність оцінок
Інтегральний	Узагальнення результатів оцінювання	Комплексність, аналітичність	Потребує обґрунтування показників

Таким чином, методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму мають базуватися на поєднанні якісних і кількісних методів, що забезпечує комплексне бачення можливостей розвитку туристичної діяльності на сільських територіях та створює підґрунтя для обґрунтування ефективних управлінських рішень.

Природно-ресурсний потенціал є базовою складовою розвитку сільського зеленого туризму, оскільки саме природні умови визначають рекреаційну привабливість території, сезонність туристичної діяльності, можливості формування туристичних продуктів та їх екологічну орієнтацію. В Україні природно-ресурсний потенціал сільського зеленого туризму характеризується значною різноманітністю, що зумовлено відмінностями природно-ландшафтних зон, кліматичних умов та рівня антропогенного навантаження. До ключових елементів природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму належать ландшафтне різноманіття, кліматичні умови, наявність водних об'єктів, лісових масивів, природоохоронних територій та загальний екологічний стан сільських територій. Саме поєднання цих чинників формує можливості для розвитку екологічного, рекреаційного, активного та пізнавального туризму в сільській місцевості. Найбільш вираженим природно-ресурсним потенціалом для розвитку сільського зеленого туризму в Україні характеризується Карпатський регіон, який вирізняється гірськими ландшафтами, значними лісовими масивами, сприятливими кліматичними умовами та високою концентрацією природоохоронних територій. Карпати забезпечують можливість розвитку цілорічного туризму, поєднуючи літні рекреаційні види відпочинку з зимовими активностями [3,4,5]. Високий рівень збереженості природних екосистем сприяє формуванню екологічно орієнтованих туристичних продуктів у межах сільського зеленого туризму. Подільський регіон характеризується поєднанням рівнинних і височинних ландшафтів, значною кількістю річкових долин, каньйонів та унікальних природних об'єктів. Природно-ресурсний потенціал Поділля створює сприятливі умови для розвитку рекреаційного, пізнавального та екологічного сільського туризму, а також поєднання туристичної діяльності з аграрним виробництвом. Водночас сезонність туристичних потоків у регіоні є більш вираженою порівняно з Карпатами, що потребує диверсифікації туристичних продуктів. Поліський регіон має специфічний природно-ресурсний потенціал, основу якого становлять лісові та водно-болотні ландшафти, річки, озера та відносно низький рівень антропогенного навантаження. Ці умови сприяють розвитку екологічного та оздоровчого сільського зеленого туризму, орієнтованого на спокійний відпочинок і природотерапію. Разом із тим обмеженість транспортної доступності та кліматичні особливості регіону зумовлюють коротший туристичний сезон. Для узагальнення регіональних відмінностей природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму доцільно використати порівняльний табличний аналіз (дивись табл..3).

Таблиця 3

Оцінка природно-ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в окремих регіонах України

Регіон	Ландшафтне різноманіття	Кліматичні умови	Водні та лісові ресурси	Природоохоронні території	Загальна оцінка потенціалу
Карпатський	Високе	Сприятливі, цілорічні	Високі	Висока концентрація	Високий
Подільський	Середнє-високе	Помірно сприятливі	Середні	Середня концентрація	Середньо-високий
Поліський	Середнє	Обмежено сприятливі	Високі	Значна площа	Середній

Аналіз даних таблиці 3 свідчить, що Карпатський регіон має найвищий рівень природно-ресурсного потенціалу для розвитку сільського зеленого туризму, що обумовлює його лідерські позиції за кількістю туристичних садиб і туристичних потоків. Подільський регіон характеризується значним, але не повністю реалізованим природним потенціалом, який потребує активнішого управлінського та інфраструктурного супроводу. Поліський регіон володіє специфічним природним потенціалом, розвиток якого доцільно орієнтувати на екологічні та оздоровчі форми сільського зеленого туризму. Таким чином, регіональна диференціація природно-ресурсного потенціалу зумовлює необхідність застосування диференційованих

управлінських підходів до розвитку сільського зеленого туризму з урахуванням природних особливостей кожного регіону

Соціально-культурний потенціал є однією з ключових складових ресурсного забезпечення сільського зеленого туризму, оскільки саме він формує автентичність туристичного продукту, забезпечує унікальність туристичних вражень та сприяє збереженню нематеріальної культурної спадщини сільських територій. На відміну від природно-ресурсної складової, соціально-культурний потенціал безпосередньо пов'язаний із людським фактором, рівнем соціальної активності громад, збереженістю традицій та готовністю місцевого населення до участі в туристичній діяльності. До основних елементів соціально-культурного потенціалу сільського зеленого туризму належать історико-культурна спадщина, традиції та звичаї, народні ремесла, гастрономічна культура, рівень туристичної культури населення, а також соціальна згуртованість і відкритість громад до прийому туристів. Саме поєднання матеріальної та нематеріальної культурної спадщини створює передумови для формування конкурентоспроможних туристичних продуктів у сільській місцевості. Карпатський регіон вирізняється високим рівнем соціально-культурного потенціалу, що зумовлено збереженістю традиційного укладу життя, самобутньої культури та активним використанням етнографічних елементів у туристичній діяльності. Гуцульська, бойківська та лемківська культурні традиції, народні промисли, фестивалі та обрядові дійства широко інтегровані у туристичні програми сільського зеленого туризму, що забезпечує високий рівень туристичної привабливості регіону. Подільський регіон характеризується багатю історико-культурною спадщиною, представленою архітектурними пам'ятками, сакральними об'єктами, традиційними ремеслами та гастрономічною культурою. Соціально-культурний потенціал Поділля створює передумови для розвитку пізнавального та культурно-орієнтованого сільського зеленого туризму. Водночас недостатній рівень туристичної інтерпретації культурної спадщини та обмежена кількість тематичних туристичних продуктів стримують повну реалізацію цього потенціалу. Поліський регіон має специфічний соціально-культурний потенціал, який базується на традиційному способі життя, народних звичаях, локальних ремеслах та тісному зв'язку населення з природним середовищем. Разом із тим, соціально-культурний потенціал Полісся використовується обмежено через низький рівень туристичної активності населення, слабку інтеграцію культурних ресурсів у туристичні продукти та обмежену інформаційну промоцію регіону [3, 5, 8]. Для узагальнення регіональних відмінностей соціально-культурного потенціалу сільського зеленого туризму доцільно використати порівняльний аналіз за ключовими характеристиками (дивись табл.4).

Таблиця 4

Оцінка соціально-культурного потенціалу сільського зеленого туризму в окремих регіонах України

Регіон	Історико-культурна спадщина	Традиції та нематеріальна культура	Туристична активність населення	Рівень залученості громад	Загальна оцінка потенціалу
Карпатський	Висока	Високий рівень збереженості	Висока	Високий	Високий
Подільський	Висока	Середньо-висока	Середня	Середня	Середньо-високий
Поліський	Середня	Середня	Низька-середня	Низька	Середній

Аналіз даних таблиці 4 свідчить, що соціально-культурний потенціал Карпатського регіону є найбільш реалізованим та інтегрованим у туристичну діяльність, що забезпечує стабільний попит на продукти сільського зеленого туризму. Подільський регіон володіє значним соціально-культурним потенціалом, який потребує активнішого використання через розвиток тематичних маршрутів, подієвого туризму та залучення місцевих громад. Соціально-культурний потенціал Поліського регіону доцільно розвивати шляхом стимулювання локальних ініціатив, підвищення туристичної культури населення та інтеграції нематеріальної спадщини у туристичні продукти. Отже, соціально-культурний потенціал є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності сільського зеленого туризму в Україні, а його ефективне використання потребує цілеспрямованої управлінської підтримки на регіональному та місцевому рівнях.

Економічний потенціал СЗТ в Україні формується переважно за рахунок діяльності малих і мікропідприємств, сімейних господарств та домогосподарств, які поєднують туристичну діяльність із традиційним аграрним виробництвом. За даними експертних оцінок і профільних громадських організацій, у довоєнний період в Україні функціонувало близько 3,5–4,5 тис. садіб сільського зеленого туризму, з яких понад 60 % було зосереджено у західних регіонах країни. Найбільша концентрація садіб СЗТ традиційно спостерігалась у Карпатському регіоні, де їх кількість оцінюється на рівні 2,0–2,5 тис. одиниць. У Подільському регіоні функціонувало орієнтовно 500–700 садіб, тоді як у Поліському регіоні – близько 300–400 садіб, що свідчить про суттєву територіальну диференціацію економічного потенціалу сільського зеленого туризму. Сільський зелений туризм відіграє помітну роль у формуванні самозайнятості та додаткової зайнятості сільського населення. За оцінками, діяльність у сфері СЗТ забезпечувала пряму або опосередковану зайнятість для 10–15 тис. осіб, включаючи власників садіб, членів їхніх родин та залучених працівників. У регіонах з високою туристичною активністю (Карпати) частка доходів від СЗТ у структурі сімейних доходів окремих домогосподарств могла сягати 30–50 %, тоді як у центральних і північних регіонах

вона зазвичай не перевищувала 15–20 %. Середній рівень доходів від сільського зеленого туризму характеризується значною сезонністю. У високий туристичний сезон дохід однієї садиби в Карпатському регіоні міг становити 80–150 тис. грн на сезон, тоді як у Подільському та Поліському регіонах – 40–80 тис. грн, що зумовлено коротшим туристичним сезоном та меншою інтенсивністю туристичних потоків. Інфраструктурний потенціал розвитку сільського зеленого туризму в Україні є одним із ключових стримувальних чинників реалізації економічного потенціалу. За даними офіційної статистики, понад 35–40 % автомобільних доріг місцевого значення у сільській місцевості перебувають у незадовільному стані, що істотно обмежує транспортну доступність туристичних локацій. Найбільш сприятлива інфраструктурна ситуація спостерігається у Карпатському регіоні, де сформована базова туристична інфраструктура, включаючи заклади розміщення, харчування та супутні сервіси. У Подільському регіоні інфраструктурний потенціал має фрагментарний характер: туристична інфраструктура зосереджена переважно навколо окремих туристичних центрів і природно-рекреаційних об'єктів, тоді як значна частина сільських територій залишається слабо інтегрованою у туристичні потоки. Поліський регіон характеризується найнижчим рівнем інфраструктурної забезпеченості, що обумовлено обмеженою транспортною доступністю, недостатнім рівнем сервісної інфраструктури та слабким розвитком цифрових сервісів. Для узагальнення кількісних та якісних характеристик економічного й інфраструктурного потенціалу сільського зеленого туризму доцільно використати порівняльний табличний аналіз (дивись таблицю 5)

Таблиця 5

Кількісна та якісна оцінка економічного й інфраструктурного потенціалу сільського зеленого туризму в окремих регіонах України

Показник	Карпатський регіон	Подільський регіон	Поліський регіон
Орієнтовна кількість садиб СЗТ, од.	2000–2500	500–700	300–400
Орієнтовна зайнятість, осіб	6000–8000	2000–3000	1500–2000
Частка доходів СЗТ у доходах домогосподарств, %	30–50	15–25	10–20
Середній дохід садиби за сезон, тис. грн	80–150	40–80	30–60
Рівень транспортної доступності	Середній–високий	Середній	Низький–середній
Загальна оцінка потенціалу	Високий	Середній	Низько-середній

Наведені в таблиці 5 кількісні та якісні показники свідчать про суттєву регіональну диференціацію економічного й інфраструктурного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні. Найвищі значення ключових показників зафіксовано у Карпатському регіоні, де зосереджена найбільша кількість садиб СЗТ, забезпечується найвищий рівень зайнятості та формується найбільша частка доходів домогосподарств від туристичної діяльності. Це підтверджує лідерські позиції регіону у розвитку сільського зеленого туризму та його економічну значущість для місцевого населення.

Подільський регіон характеризується середнім рівнем економічного потенціалу сільського зеленого туризму, що проявляється у помірній кількості садиб, середньому рівні зайнятості та меншій частці туристичних доходів у структурі доходів домогосподарств. За наявності значного природно-ресурсного та соціально-культурного потенціалу, економічні показники розвитку СЗТ у регіоні свідчать про недостатній рівень його практичної реалізації, зумовлений, зокрема, обмеженнями інфраструктурного характеру. Поліський регіон демонструє найнижчі значення більшості економічних та інфраструктурних показників, що обмежує можливості масштабного розвитку сільського зеленого туризму. Низька транспортна доступність, обмежена кількість садиб та невисокий рівень доходів від туристичної діяльності зумовлюють переважно допоміжний характер СЗТ у структурі зайнятості та доходів сільського населення. Таким чином, результати табличного аналізу підтверджують, що ефективність використання економічного та інфраструктурного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні безпосередньо залежить від рівня розвитку регіональної інфраструктури та активності підприємницького середовища. Це обґрунтовує необхідність диференційованого управлінського підходу до стимулювання розвитку СЗТ з урахуванням регіональних особливостей [1,3,7,9].

Отже, економічний та інфраструктурний потенціал сільського зеленого туризму в Україні характеризується значним, але нерівномірно реалізованим ресурсом, що підтверджується кількісними показниками розвитку садиб, зайнятості та доходів. Це обґрунтовує необхідність переходу від фрагментарної підтримки до системних управлінських рішень, спрямованих на розвиток інфраструктури, стимулювання підприємництва та підвищення економічної віддачі сільського зеленого туризму.

Ефективне використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні потребує системного управлінського підходу, що передбачає узгоджену взаємодію органів державної влади, місцевого самоврядування, територіальних громад та суб'єктів підприємницької діяльності. Проведена оцінка природно-ресурсного, соціально-культурного, економічного та інфраструктурного потенціалу засвідчує, що наявність значних ресурсів не гарантує автоматичного розвитку сільського зеленого туризму без належного управління процесами їх використання. На державному рівні управління розвитком сільського зеленого туризму має ґрунтуватися на формуванні цілісної політики, інтегрованої з програмами розвитку сільських

територій, малого підприємництва та туризму. Важливими управлінськими інструментами є нормативно-правове забезпечення діяльності суб'єктів СЗТ, стимулювання самозайнятості сільського населення, фінансова підтримка через грантові та компенсаційні механізми, а також розвиток транспортної та цифрової інфраструктури. Особливого значення набуває підтримка регіонів із нереалізованим потенціалом, зокрема Подільського та Поліського, де інфраструктурні обмеження істотно знижують ефективність використання ресурсів. На регіональному та місцевому рівнях ключова роль у використанні ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму належить органам місцевого самоврядування та територіальним громадам. Саме громади є носіями природних і соціально-культурних ресурсів та безпосередніми учасниками туристичної діяльності. До пріоритетних управлінських завдань на цьому рівні належать стратегічне планування розвитку СЗТ, формування туристичних кластерів, підтримка локальних ініціатив, а також інтеграція сільського зеленого туризму у стратегії соціально-економічного розвитку громад. Важливим інструментом є розвиток партнерств між громадами, бізнесом та громадськими організаціями. Суттєву роль у реалізації ресурсного потенціалу відіграє підприємницький сектор, представлений власниками садіб сільського зеленого туризму та малими підприємствами сфери гостинності. Управлінські аспекти на рівні підприємств передбачають підвищення якості туристичних послуг, диверсифікацію туристичних продуктів, розвиток сервісної складової, а також активне використання цифрових інструментів просування. Проведена оцінка економічного потенціалу засвідчує, що у регіонах із розвинутою інфраструктурою сільський зелений туризм трансформується з допоміжної діяльності у стабільне джерело доходів, що підтверджує ефективність підприємницько-орієнтованого управління ресурсами. Важливим управлінським напрямом є диференціація підходів до розвитку сільського зеленого туризму з урахуванням регіональних особливостей. Для Карпатського регіону доцільним є зосередження на підвищенні якості послуг, екологічній збалансованості та зменшенні сезонності туристичних потоків. Для Подільського регіону пріоритетами мають стати активізація використання природних і соціально-культурних ресурсів, розвиток тематичних маршрутів та інфраструктурна підтримка. Для Поліського регіону ключовими є інституційна підтримка, розвиток доступності та стимулювання підприємницької активності у сфері екологічно орієнтованого туризму [3,4,5,8] (дивись таблицю 6)

Таблиця 6

Управлінські аспекти використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні

Складові ресурсного потенціалу	Основні проблеми використання	Управлінські інструменти	Очікувані результати
Природно-ресурсна	Сезонність; нерівномірне використання; ризики деградації ресурсів	Просторове планування; екологічні обмеження; розвиток цілорічних туристичних продуктів	Збалансоване використання ресурсів; зменшення сезонності; підвищення туристичної привабливості
Соціально-культурна	Недостатня туристична інтерпретація спадщини; низька активність громад	Підтримка локальних ініціатив; розвиток подієвого туризму; освітні програми	Збереження культурної спадщини; зростання залученості населення; автентичний туристичний продукт
Економічна	Обмежений доступ до фінансування; низька підприємницька активність	Грантові програми; підтримка самозайнятості; менторство для садіб СЗТ	Зростання доходів; створення робочих місць; розвиток малого бізнесу
Інфраструктурна	Низька транспортна доступність; недостатній рівень сервісів	Інвестиції в дороги; розвиток цифрової інфраструктури; державно-приватне партнерство	Покращення доступності; підвищення якості туристичних послуг
Інституційна	Фрагментарність політики; відсутність комплексної стратегії СЗТ	Стратегії розвитку СЗТ; міжсекторальне партнерство; координація на рівні громад	Системний розвиток СЗТ; ефективне управління ресурсами

Узагальнюючі дані таблиці 6 свідчать, що ефективне використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму можливе лише за умови комплексного управлінського підходу, який поєднує інституційну підтримку, розвиток підприємництва та активну участь територіальних громад. Запропоновані управлінські інструменти орієнтовані на подолання ключових обмежень використання ресурсів і створюють передумови для підвищення економічної ефективності, соціальної значущості та екологічної збалансованості сільського зеленого туризму в Україні. Таким чином, управлінські аспекти використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму полягають у поєднанні стратегічного планування, інституційної підтримки та підприємницької ініціативи. Реалізація комплексного управлінського підходу дозволить підвищити ефективність використання ресурсів, активізувати розвиток малого підприємництва та забезпечити сталий розвиток сільських територій України.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У статті здійснено комплексне дослідження ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні з позицій його оцінювання та управлінського використання. Обґрунтовано, що сільський зелений туризм є важливим інструментом сталого розвитку сільських територій, який сприяє диверсифікації місцевої економіки, підвищенню рівня зайнятості населення та збереженню природної й соціально-культурної спадщини. Уточнено сутність поняття «ресурсний потенціал сільського зеленого туризму», який запропоновано розглядати як сукупність природних, соціально-культурних, економічних, інфраструктурних та інституційних ресурсів сільських територій, здатних за умови ефективного управління забезпечити розвиток підприємницької діяльності та підвищення добробуту сільського населення. Такий підхід дозволяє комплексно оцінювати можливості розвитку сільського зеленого туризму та враховувати багатовимірний характер його ресурсного забезпечення. Систематизовано методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму, що дало змогу обґрунтувати доцільність застосування комплексного підходу, який поєднує якісні, кількісні, бальні та інтегральні методи. Запропонований підхід створює методичне підґрунтя для порівняльного аналізу регіонів та формування обґрунтованих управлінських рішень на різних рівнях управління. Проведена оцінка ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні засвідчила наявність значних природно-ресурсних і соціально-культурних передумов для його розвитку, водночас виявивши суттєву регіональну диференціацію рівня використання ресурсів. Найвищий рівень реалізації потенціалу характерний для Карпатського регіону, тоді як Подільський і Поліський регіони володіють значними, але недостатньо використаними ресурсами, що зумовлено економічними, інфраструктурними та інституційними обмеженнями. Аналіз економічного та інфраструктурного потенціалу показав, що сільський зелений туризм відіграє помітну роль у формуванні зайнятості та доходів сільського населення, проте його економічна ефективність значною мірою залежить від рівня розвитку транспортної, сервісної та цифрової інфраструктури. Встановлено, що нерівномірність інфраструктурного розвитку є одним із ключових чинників, що стримують повноцінну реалізацію ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму в Україні. Обґрунтовано управлінські аспекти використання ресурсного потенціалу сільського зеленого туризму, які передбачають узгоджену взаємодію державних органів, органів місцевого самоврядування, територіальних громад та суб'єктів підприємницької діяльності. Запропоновано диференційований підхід до управління розвитком сільського зеленого туризму з урахуванням регіональних особливостей, що дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів та забезпечити сталий розвиток сільських територій. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при розробленні стратегій розвитку територіальних громад, регіональних програм підтримки сільського зеленого туризму, а також у діяльності суб'єктів підприємництва для підвищення економічної результативності та конкурентоспроможності туристичних продуктів у сільській місцевості. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку інтегральних показників оцінювання ефективності управління розвитком сільського зеленого туризму та аналіз впливу цифровізації на використання ресурсного потенціалу сільських територій.

Література

1. Любіцева О. О., Панкова С. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України: просторовий аналіз та управління розвитком : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2020. 412 с.
2. Рутинський М. Й., Зінко Ю. В. Сільський та зелений туризм в Україні: теорія, практика, перспективи розвитку : навч. посіб. Київ : Знання, 2019. 320 с.
3. Герасименко В. Г. (ред.). Туристично-рекреаційний потенціал регіонів України: оцінювання та стратегічне управління : монографія. Одеса : Одеський національний економічний університет, 2021. 288 с.
4. Бабікова К.О. Методичні аспекти оцінювання ресурсного потенціалу рекреаційного туризму в контексті євроінтеграції України. Агросвіт № 13-14, 2021. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.13—14.25>
5. Михайлюк І. І. Сучасні підходи до оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України (на прикладі гірських територій). Економіка та управління національним господарством. 2021. № 3. С. 92–99.
6. Lane B. Rural tourism: An overview of current issues and future prospects. Journal of Sustainable Tourism. 2019. Vol. 27, Issue 1. P. 1–19.
7. Phillip S., Hunter C., Blackstock K. Reconceptualising agritourism: Integrating rural development and tourism perspectives. Tourism Management. 2020. Vol. 78. Article 104049.
8. Flanigan S., Blackstock K., Hunter C. Agritourism and sustainable rural development: Evidence from Europe. Journal of Rural Studies. 2021. Vol. 82. P. 413–421.
9. Gil Arroyo C., Barbieri C., Rozier Rich S. Agritourism and rural development: Stakeholders, benefits and challenges. Tourism Review. 2019. Vol. 74, Issue 3. P. 455–468.

References

1. Liubitseva, O. O., Pankova, Ye. V., Staffichuk, V. I. Turystychni resursy Ukrainy: prostorovy analiz ta upravlinnia rozvytkom [Tourism Resources of Ukraine: Spatial Analysis and Development Management]. Kyiv: Alterpres, 2020. 412 p.

-
2. Rutynskiy, M. Y., Zinko, Yu. V. Silskiy ta zeleniy turizm v Ukraini: teoriia, praktyka, perspektyvy rozvytku [Rural and Green Tourism in Ukraine: Theory, Practice and Development Prospects]. Kyiv: Znannia, 2019. 320 p.
 3. Herasymenko, V. H. (Ed.). Turystychno-rekreatsiinyi potentsial rehioniv Ukrainy: otsiniuvannia ta stratehichne upravlinnia [Tourism and Recreational Potential of the Regions of Ukraine: Assessment and Strategic Management]. Odesa: Odesa National Economic University, 2021. 288 p.
 4. Babikova, K. O. Metodichni pidkhody do intehralnoi otsinky resursnoho potentsialu rekreatsiinoho ta silskoho turizmu v umovakh yevrointehratsii Ukrainy [Methodological Approaches to Integrated Assessment of Resource Potential of Recreational and Rural Tourism in the Context of Ukraine's European Integration]. Ahrosvit, 2023, No. 5–6, pp. 41–48. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.13—14.25>
 5. Mykhailiuk, I. I. Suchasni pidkhody do otsiniuvannia turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rehioniv Ukrainy (na prykladi hirskykh terytorii) [Modern Approaches to Assessing the Tourism and Recreational Potential of the Regions of Ukraine (Case of Mountain Areas)]. Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom, 2021, No. 3, pp. 92–99.
 6. Lane, B. Rural tourism: An overview of current issues and future prospects. Journal of Sustainable Tourism, 2019, Vol. 27, Issue 1, pp. 1–19.
 7. Phillip, S., Hunter, C., Blackstock, K. Reconceptualising agritourism: Integrating rural development and tourism perspectives. Tourism Management, 2020, Vol. 78, Article 104049.
 8. Flanigan, S., Blackstock, K., Hunter, C. Agritourism and sustainable rural development: Evidence from Europe. Journal of Rural Studies, 2021, Vol. 82, pp. 413–421.
 9. Gil Arroyo, C., Barbieri, C., Rozier Rich, S. Agritourism and rural development: Stakeholders, benefits and challenges. Tourism Review, 2019, Vol. 74, Issue 3, pp. 455–468.